

Zoals de Valks Waarheid in Liefde lazen, moet ook Maria het hebben gedaan. En evenals de Valks heeft zij het Diligencepraatje gelezen. Daar kan, bij haar algemene belangstelling, geen twijfel aan bestaan. Haar groet aan Erasmus is daarvan een bewijs.

Erasmus de beroemde verlichte geleerde knikte ze toe.

Maar ook: haar geestverwant: de 'aloude Nederlandsche godgeleerde', die voorganger van Hofstede de Groot, die 'weer de geestelijke broeder' van de Zwijndrechters was, en zelf, met hen (Anagr. 124), de wegbereider van de modernen.

Dat vrouwtje aan de voet van Erasmus' beeld had inderdaad, niemand zal het Anagrapheus kunnen ontstrijden, een helder hoofd!

Keren we nog eenmaal terug naar het Bethlehemshofje. Wanneer Maria in 1866 aan de cholera is overleden, vindt men daar onder haar papieren ook afschriften uit de Bhagavad-Gita ⁹¹). 'Waaraan wordt', vraagt Arjuna, 'de ware wijze gekend?' En Krishna, de meester, antwoordt: 'Wie de zelfzucht mijdt, al zijn daden in de godheid stelt, die wordt door de zonde evenmin als de lotusbloem door het water bevlekt'. Zij zal daarin gehoord hebben haar oude tekst: 'De mens, die uit God geboren is, kan niet zondigen'. En zo is de kring gesloten: het oude boek van Israel en dat uit India brengen beide voor haar gevoel één pantheïstische boodschap. Of Erasmus haar over *zijn éne* boek (de Bhagavad-Gita is dat zeker niet!) goedkeurend heeft toegeknikt?

Tot het laatst is ze consequent: haar 'haast thuis', waarmee ze afscheid neemt van haar vriend en leraar ⁹²), versta men naar haar gedachte over het leven na de dood: 'tehuis zijn in God en leven in de menschheid' ⁹³), dat is: niet persoonlijk voortleven, maar met zijn geest nog in de menschheid 'woning houden', zoals Muller het in haar had gedaan.

Al met al een merkwaardige vrouw.

NOTEN

1) Naar een voordracht over de Zwijndrechters, op 28 sept. 1958 gehouden voor het Historisch Genootschap De Maze. Vgl. mijn feuilleton in Centraal Weekblad 4e jrg., 1956 (16-7 t/m 1-8).

2) P. J. en W. H. Bouman, De groei van de grote werkstad, Assen